Toetsingskader landschap ILG van de ILG- regio Amstel, Gooi en Vechtstreek

In opdracht van: ILG Commissie Amstel, Gooi en Vechtstreek
Opgesteld door: Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam

Vastgesteld in de ILG Commissievergadering van 24 januari 2008

Toetsingskader landschap ILG Commissie Amstel Gooi en Vecht

Opdracht
De ILG Commissie AGV wil bij het verdelen van de ILG middelen landschap als beoordelingscriterium meenemen. Aan de dienst ruimtelijke ordening van Amsterdam is gevraagd om deze wens om te zetten in een hanteerbare methodiek.

Conclusie
Het bestaande beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland uit 2006 is eenvoudig om te bouwen tot toetsingkader landschap binnen het gebied van Amstel, Gooi en Vecht (en vermoedelijk ook voor andere ILG gebieden). Mits het wordt aangevuld met twee randvoorwaardelijke criteria en zes inhoudelijke criteria en de toetsing wordt verricht vind door geschoolde landschapsarchitecten en landschapsecologen.

Werkwijze
De provincie Noord-Holland heeft in september 2006 het beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland vastgesteld. Dit beleidskader geeft aandachtspunten voor behoud, versterken en ontwikkeling van de 10 landschapstypen in Noord Holland. Drie DRO landschapsarchitecten hebben getest in hoeverre deze aandachtpunten ook bruikbaar zijn als toetsingskader. AGV herbergt vier landschapstypen te weten: Droogmakerijen landschap, veenrivierenlandschap, veenpolderlandschap en stuwwallenlandschap. In drie bestaande of fictieve projecten is de bruikbaarheid van de aandachtspunten als toetsingkader onderzocht. Deze projecten waren:

1) het Gaaspermolenpad in het veenrivierenlandschap.
2) de natuurbrug Crailoo in het stuwwallenlandschap.
3) (fictief) een recreatief groenplan in de Bovenkerkerpolder.

Bevindingen
De aanbevelingen in het beleidskader zijn zeer specifiek en voor een deel gericht op kleine deelgebieden. Hoewel een flink aantal aandachtpunten op abstracter niveau geaggregeerd kunnen worden hebben we hier niet voor gekozen. Het aantal aandachtspunten is overzichtelijk genoeg (zie bijlage 1). De aandachtpunten blijken niet alleen als toetsingkader dienst te kunnen doen maar tegelijkertijd ook als inspiratiebron voor planvorming. De aanbevelingen zijn getoets op relevante sturing maar ook op het bieden van voldoende ruimte. De formulering van de aanbevelingen biedt voldoende sturing en ruimte (mits de randvoorwaardelijke aanvullingen in acht worden genomen).

De aandachtspunten uit het beleidskader hebben nog enkele aanvullingen nodig om te kunnen werken als toetsingskader. Het toetsingskader tezamen met de aanvullingen zijn bij de boordeling van de landschappelijke aspecten van een projectaanvraag mits de toetsing wordt uitgevoerd door een geschoolde landschapsarchitect en (landschaps) ecoloog.

Aanvullingen op de aandachtspunten in bijlage 1
Randvoorwaardelijke aanvullingen:

1) over uitspraken de MERplichtig zijn gaat dit toetsingskader niet *(toelichting: bij ingrijpende functieverandering hoeft het teruggrijpen op de huidige verschijningsvorm van het landschap niet altijd gunstig uit te pakken)*
2) het beleidskader koppelt landschap en cultuurhistorie aan elkaar, er dient ook rekening gehouden te worden met ecologische overwegingen.

Inhoudelijke aanvullingen

1) Toets op een raadpleging van de buren bij een plan (aangrenzende landschapseenheden, dorpen en steden, grondgebruikers)
2) Toets op benutting van de mogelijkheden voor herstel van verbindingen (ecologisch, landschappelijk, cultureel) en voeg geen nieuwe barrières toe.
3) Toets op passende maat en schaal van ingrepen bij het landschap waarin de ingrepen worden gepleegd.
4) Toets op een bij de lokale omstandigheden passende materialisatie en detaillering (inclusief passende beplanting).
5) Toets op mogelijkheden voor de ontwikkeling van tijdsvensters gekoppeld aan plaatsen van herinnering, zoals braken, sluizen en historische bebouwing, en de ontwikkeling tot stijlkamers van een bepaalde periode en de plaatsing in de toeristische en recreatieve structuur.
6) Het landschap is niet van de cultuurhistorici maar van iedereen. Toets op de benutting van de mogelijkheden om het landschap gemeengoed te maken en koppel het landschap aan de Mental map van de inwoners en gebruikers.

Instrumenteel

1) om de aandachtspunten uit het beleidskader optimaal te vertalen naar een goed ontwerp zijn grondruil mogelijkheden een belangrijk hulpmiddel.

De methodiek is opgesteld door:
Marianne Grifioen
Elske Jansen
Geert Timmermans
Ed Buijs

Allen werkzaam bij de Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam
Januari 2008

Bijlage 1 Toetsingteksten uit " beleidskader landschap en cultuurhistorie Noord -Holland" (september 2006)

Relevante delen voor Amstel Gooi en vecht.

4.8 Jonge droogmakerijen

Behoud, versterken en ontwikkelen variatie en leesbaarheid

Voor het behoud van de leesbaarheid van de regio 'Jonge droogmakerijen' zijn van belang:

- Het behoud, versterken en ontwikkelen van het contrast tussen veenpolder en droogmakerij.
- De herkenbaarheid van de Amstel als belangrijke structuurlijn.
- De herkenbaarheid van de Stelling van Amsterdam als een grotere overkoepelende structuur.

4.8.2 Behoud, versterken en ontwikkelen per landschapstype

Het beleid ten aanzien van landschap en cultuurhistorie is voor deze regio uitgewerkt naar landschapstype:

- Droogmakerijenlandschap.
- Veenpolderlandschap.

Droogmakerijenlandschap

Behouden

- Ringvaarten, ringdijken en molengangen.
- De stoomgemalen.
- De ruimtelijke hoofdstructuur van de Haarlemmermeer met Ringdijk en –vaart, de Hoofdvaart en de gemalen als identiteitsdragers.
- Kaden, dijken en verkavelingspatronen in de Bovenkerker- en Legmeerpolder.
- Behouden en versterken van de interne structuur.

Aansluiten bij de rationele indeling van de polders en van de landschappelijke kenmerken die met deze indeling samenhangen (bijvoorbeeld de hoofdrichting van het patroon van wegen en waterlopen, vorm van de ruimtes).

Versterken

- Het karakteristieke profiel van tochten en bebouwingslinten in de Haarlemmermeer.
- De openheid van het zuidelijk deel van de Haarlemmermeer als overgang naar het Groene Hart.
- De herkenbaarheid van delen oud land temidden van de rationele nieuwe verkaveling.
- Bij de invulling van de droogmakerijen zoveel mogelijk gebruik maken van karakteristieke kavel- en waterpatronen en doorzichten.
- Cultuurhistorische structuren van kleine kernen, door bij ruimtelijke ontwikkelingen de cultuurhistorie als uitgangspunt te nemen.

Nieuwe bebouwing een bijdrage laten vormen aan de cultuurhistorische identiteit van de locatie.

Ontwikkelen

- Ontwikkelen van de dijken en ringvaarten als sterke structuurlijnen en als recreatieve verbinding tussen stad (Amsterdam) en land.
- In de Bovenkerkerpolder zijn mogelijkheden voor waterberging.
- Voor de Haarlemmermeer moet een totaalconcept worden ontwikkeld, waarbij het poldergrid kan dienen als onderlegger voor ruimtelijke ontwikkelingen.
- Opgaven in de waterhuishouding kunnen worden aangegrepen om een nieuwe structuur in het landschap te ontwikkelen.

Veenpolderlandschap

Behouden

- De resterende open gebieden.
- De verkavelingsstructuur van de opgevaren gronden in aansluiting op de ringvaart van de Haarlemmermeer en de Westeinderplassen.

Versterken

- Cultuurhistorische structuren van kleine kernen, door bij ruimtelijke ontwikkelingen de cultuurhistorie als uitgangspunt te nemen.

Nieuwe bebouwing een bijdrage laten vormen aan de cultuurhistorische identiteit van de locatie.

Ontwikkelen

- Bij transformatie aansluiten op het bestaande verkavelings- en bebouwingspatroon (Oosteinderweg, Aalsmeerderweg en Hoornweg).
- Uitbreiding van het recreatieve netwerk vanuit het stedelijk gebied: fietsen, wandelen en varen.

Ontwikkelen recreatief knooppunt met cultuurhistorie als thema.

4.9 Veenstromenland, tussen Vecht en Amstel Veenrivierenlandschap

Behouden

- De afwisseling tussen de verdichte oevers langs de rivieren en de openheid en het graslandkarakter van de aangrenzende polders.
- De doorzichten vanaf de rivier naar het achterliggende polderland.
- Polder de Ronde Hoep (kaden, dijken en verkavelingspatroon).
- Elementen/kenmerken die samenhangen met de ontginningsstructuur, zoals weteringen, boezemgebieden, landscheidingskaden, tiendwegen, strokenverkaveling, gerende, knikkende en gebogen percelen.
- Behouden en herstellen van cultuurhistorische elementen als kerkepaden, dorpslinten, kerkhoven, kasteelterreinen.
- De veenrivieren Vecht, Amstel, Oude Waver, Bullewijk en Holendrecht met bovenlanden en kades.
- Behoud van de herkenbaarheid van de zonering in openheid van bovenstroomse delen naar benedenstroomse delen.

- Behouden en herstellen van de buitenplaatsen langs Amstel en Vecht.
- Beschermde stads- en dorpsgezichten Ouderkerk aan de Amstel, Muiden en Weesp.
- Bewoningssporen op de oeverwallen in de Aetsveldsepolder.
- Bewoningssporen op de oeverwallen van de Vecht.
- De zeewerende dijk bij Muiden.

Versterken

- Bekend maken van de aanwezigheid van verborgen nederzettingsstructuren door informatieborden, landschapsreconstructies, TRAP-routes (toeristisch recreatieve archeologische fietsroutes) etc.
- Het landschap van de veenpolders zoveel mogelijk open houden en bij invullingen gebruik maken van de karakteristieke kavel- en waterpatronen en doorzichten.
- Bij nieuwe ruimtelijke plannen, zoals in de Bloemendalerpolder, dienen de aanwezige cultuurhistorische waarden zodanig geïntegreerd te worden dat ze zichtbaar blijven, bijvoorbeeld in het stratenpatroon of in het gebruik van de historische infrastructuur voor de ontsluiting. De meest waardevolle structuren in het plan behouden door er een landschappelijke invulling (park, landgoed) aan te geven.
- Resten van verdwenen buitenplaatsen langs Vecht en Amstel, bijvoorbeeld door ontwikkeling van nieuwe buitenplaatsen.
- De ruimtelijke samenhang tussen de verschillende gebieden.
- Herstel van de jaagpaden.
- De betekenis van de rivieren als verbindende elementen tussen stad en land.
- Natuur- en landschapswaarden van de Vecht door herstel en ontwikkeling van de oeverlanden.
- Benutten van het patroon van waterlopen en van dijken en kades om de mogelijkheden van het recreatief medegebruik van het veenweidegebied te vergroten.
- Cultuurhistorische structuren van kleine kernen, door bij ruimtelijke ontwikkelingen de cultuurhistorie als uitgangspunt te nemen. Nieuwe bebouwing een bijdrage laten vormen aan de cultuurhistorische identiteit van de locatie.
- De Amstel als recreatieve verbinding tussen Amsterdam en het landelijk gebied ten zuiden van de stad.

Ontwikkelen

- Ontwikkelen van de groene scheggen langs Amstel en Gaasp tot groenzones die stad en land met elkaar verbinden
- Ontwikkelen van de Amstel als sterke structuurlijn en als recreatieve verbinding tussen stad (Amsterdam) en land.
- Aansluiten bij de indeling in waterstaatkundige eenheden en bij de zonering in voor- en achterkanten die binnen elke polder aanwezig is.
- Ontwikkelen van nieuwe buitenplaatsen.
- De Muidertrekvaart als recreatieve waterverbinding.
- Nieuwe functies in Marinecomplex te Weesp.

- Ontwikkelen met behoud van waardevolle gebouwen en oorspronkelijke productielijnen op het KNSF-terrein bij Muiden.
- Op en langs de zeewerende dijk bij Muiden kan een recreatieve route worden aangelegd als onderdeel van een doorgaand traject over de voormalige IJ- en Zuiderzeedijken van Haarlem via Amsterdam tot aan Huizen.
- Kruitfabriek langs de Amstel als bedrijventerrein met behoud van historische gebouwen.
- Doorzichten vanaf de Amstel naar het open landschap.
- Architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit die bijdraagt aan de beleving van de Amstel.

4.9.4 Bovenregionale infrastructuur

- Opheffen van de negatieve effecten van de barrièrewerking van spoordijken, kanalen en snelwegen.
- De eigen vorm-karakteristieken van het infrastructuur- element benadrukken om zo het contrast tussen de landschapspatronen en het nieuwe technische element zichtbaar te maken.

4.10 Gooi en Vechtplassen

Stuwwallenlandschap

Behouden

- Het mozaïeklandschap (afwisseling bos en heide).
- Heidevelden met prehistorische grafheuvels, middeleeuwse zandpaden en schapendriften (Bussermerheide, Westerheide en Zuiderheide).
- De brink van Laren en de historische kernen Blaricum en Huizen.
- Bij herinrichting de oorspronkelijke ruimtelijke structuur van de brink en de verbindingswegen benadrukken door bestrating, groenaanleg en verlichting.
- De brinkstructuur van Hilversum zichtbaar houden.
- Genomineerde rijksbeschermde gezichten Hilversum- Zuid en Plan Oost.
- Het beschermd gezicht van Muiderberg.
- Naarden Vesting met de verboden kring en voormalige houten Kringwetwoningen. De verboden kring open houden.
- Villaparken en middenstands- en arbeiderswijken: 't Spiegel en Brediuskwartier te Bussum, noordwestelijk villagebied en Dudokwijken in Hilversum als toekomstig te beschermen stadsen dorpsgezichten. Stimuleren van de handhaving en/of terugkeer van de woonfunctie in de villaparken. Bij vernieuwing en herstructurering inzetten op versterking van de hoge stedenbouwkundige en architectonische kwaliteit.

Versterken

- De herkenbaarheid van de verboden kring (Naarden Vesting) bij herstructurering of nieuwe ontwikkeling benadrukken door de vormgeving en inrichting van de ruimte (houten huizen, bestrating, groen, informatievoorziening).
- Hoge stedenbouwkundige en architectonische kwaliteit bij nieuwe ontwikkelingen.
- Oorspronkelijke functie en sfeer van de esdorpen.

- Voormalige meent- en maatlanden, esgronden en engen voorzover die nog aanwezig zijn (Naarder Eng, Laarder Eng, Oostermeent en Maatlanden bij Huizen). Eventueel kan met kunst in de openbare ruimte de oorspronkelijke functie in beeld worden gebracht.
- De historische grens tussen Holland en Utrecht middels een educatief project benadrukken/ visualiseren.
- Cultuurhistorische structuren van kleine kernen, door bij ruimtelijke ontwikkelingen de cultuurhistorie als uitgangspunt te nemen. Nieuwe bebouwing een bijdrage laten vormen aan de cultuurhistorische identiteit van de locatie.

Ontwikkelen

- Ontwikkeling van gevarieerde natuurlijke bossen door omvorming van productie naaldbossen en van de herstel openheid van dichtgegroeide heideterreinen.

Veenpolder- en veenrivierenlandschap

Behouden

- Het waterrijke karakter en de openheid van de veenpolders. Bij invullingen gebruik maken van karakteristieke kavel- en waterpatronen en doorzichten.
- Karakteristieke lintbebouwing in het veen(plassen) gebied: Ankeveen, Nederhorst den Berg en Kortenhoef, Oud- en Nieuw Loosdrecht en Breukelerveen als oude ontginningsassen.
- Elementen van de Hollandse waterlinie.
- De zeewerende dijk bij Muiden en Muiderberg, de Oostdijk bij Naarden en de zomerkade Oostermeent bij Huizen. Op en langs deze dijken kan een recreatieve route worden ontwikkeld als onderdeel van een doorgaand traject over de voormalige IJ- en Zuiderzeedijken van Haarlem via Amsterdam tot aan Huizen.

Versterken

- Cultuurhistorische structuren van kleine kernen, door bij ruimtelijke ontwikkelingen de cultuurhistorie als uitgangspunt te nemen.

Nieuwe bebouwing een bijdrage laten vormen aan de cultuurhistorische identiteit van de locatie.

Droogmakerijenlandschap

Behouden

- De deels door kwel ondergelopen droogmakerij, het Naardermeer.

Versterken

- Bij herinrichting van de Horstermeerpolder de verkavelingstructuur en de originele waterlopen versterken.
- Cultuurhistorische structuren van kleine kernen, door bij ruimtelijke ontwikkelingen de cultuurhistorie als uitgangspunt te nemen.

Nieuwe bebouwing een bijdrage laten vormen aan de cultuurhistorische identiteit van de locatie.

4.10.3 De buitenplaatsen van 's-Graveland

Behouden

- Het gehele rijksbeschermde ensemble van landgoederen en buitenplaatsen inclusief lanen, zichtassen en zanderijstructuur.

4.11 Stedelijk landschap

Bij het ontwikkelen van deze verbindende groenblauwe structuren kan gebruik worden gemaakt van:

- Historische watergangen (rivieren, trekvaarten, boezemwateren) die stad en land met elkaar verbinden.
- Het stelsel van dijklichamen die stad en land met elkaar verbinden.
- De Stelling van Amsterdam als samenhangend geheel en als verbindende structuur tussen stad en land.

Bij het versterken van de verbinding stad-land gaat het om:

- Het recreatief benutten van de Haarlemmertrekvaart als historische verbinding tussen Amsterdam en Haarlem.
- Het versterken van Spaarne, Amstel, Drecht en Vecht als verbinding tussen stad en land.
- Het versterken van het Amsterdamse Bos waarbij met de herinrichting rekening wordt gehouden met de cultuurhistorische waarden van dit terrein.
- Aanleg van een ecologische en recreatieve verbindingszone (Groene As: de verbindingszone Amstelland-Spaarnwoude) met behoud van de verschillende cultuurlandschappelijke kenmerken.
- Uitbreiding van het recreatieve netwerk vanuit het stedelijk gebied: fietsen, wandelen en varen. Ontwikkelen recreatieve knooppunten met cultuurhistorie als thema.

Amsterdam

Behouden

- De beschermde rijksgezichten Amsterdam
- Monumenten Selectie Project-gezichten
- De Kostverlorenvaart, het oude afwateringskanaal van Rijnland op het IJ.
- De Osdorper binnenpolder als 'eiland' van veenontginningen en als open landschap temidden van verstedelijking.
- Behouden en versterken van de stedenbouwkundige structuur van Amsterdam en het ruimtelijk beeld van de verschillende wijken en buurten.
- Genomineerde rijksbeschermde gezichten Amsterdam-Noord, Amsterdam-Zuid, Amsterdam- Betondorp (Oost), Amsterdam-Admiralenbuurt (West).
- Tuindorp Frankendael.

Ontwikkelen

- Ontwikkelen IJ-oevers voor wonen en werken aan het water, hergebruik van de havenstructuur en gebouwen en functiemenging.
- In de Westelijke Tuinsteden en Buitenveldert stedelijke vernieuwing/herstructurering binnen de randvoorwaarden van de bestaande stedenbouwkundige structuur van het Algemeen Uitbreidingsplan van Van Eesteren (wonen in het groen, strokenbouw, groenstructuur als drager en verbinding naar het buitengebied).
- Verdichten van de groenzones langs de Ring Zuid en de overkluizing gebruiken om nieuwe verbindingen tot stand te brengen tussen gebieden aan weerszijden van de Ring.
- IJburg in het IJmeer met een goede balans tussen wonen, recreatie, natuur en water en met respect voor de landschappelijk en cultuurhistorisch waardevolle randen van het IJmeer.
- Stadsrandzones als de Brettenzone herontwikkelen met ruimte voor functiemenging en groenontwikkeling (natuur en recreatie).

xxxxxxxx